

9. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

10. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 року № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

11. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

12. Мороз О.В. Формування тристоронньої структури управління міським пасажирським автотранспортом / О.В. Мороз // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – К. : НТУ, 2012. – Вип. 10. – С. 175–178.

13. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора / В.Г. Варнавский. – М. : Наука, 2005. – 260 с.

14. Полякова О.М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення / О.М. Полякова // Коммунальное хозяйство городов. – 2009. – Вып. 87. – С. 317–322.

Анотація

Волик В. В. Форми реалізації державної політики у сфері міського транспорту. – Стаття.

У статті розглянуто адміністративно-правові та господарсько-правові підходи щодо визначення сутності й напрямів державної політики у сфері міського транспорту. Визначено пріоритетні напрями державної політики в цій сфері.

Ключові слова: державна політика, міський транспорт, державне управління.

Аннотация

Волик В. В. Формы реализации государственной политики в сфере городского транспорта. – Статья.

В статье рассмотрены административно-правовые и хозяйственно-правовые подходы к определению сущности и направлений государственной политики в сфере городского транспорта. Определены приоритетные направления государственной политики в этой сфере.

Ключевые слова: государственная политика, городской транспорт, государственное управление.

Summary

Volik V. V. Forms of realization of a state policy in the sphere of city transport. – Article.

In article administrative and economic legal approaches to definition of essence and the directions of a state policy in the city transport sphere are considered. The author defined the priority directions of a state policy in this sphere.

Key words: state policy, city transport, public administration.

УДК 343.841:37 (477)

О. В. Скочиляс-Павлів

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли в Україні відбуваються докорінні зміни в суспільно-політичному житті, питання подолання корупції в усіх без винятку сферах набувають особливої гостроти та актуальності. З приходом до влади кожної нової політичної сили проголошувалися заклики до боротьби з корупцією та декларувалися принципи й методи протидії цьому злу. Проте реальні кроки з подолання корупції не здійснювалися ні вищим керівництвом держави, ні правоохоронними органами, які зобов'язані запобігати та протидіяти цьому явищу. У цих умовах слід відзначити зусилля засобів масової інформації, які в особі незалежних журналістів проводять об'єктивні розслідування, доводять їх до відома громадян, передають відповідні

матеріали правоохоронним органам і контролюють процес розслідування корупційних справ. Іноді лише завдяки таким розслідуванням порушуються адміністративні та кримінальні справи й притягаються до відповідальності винні особи. Не менш важливу роль нині відіграють і громадяни України, які рішуче висловили своє невдоволення станом справ у державі й довели, що здатні бути активними учасниками суспільно-політичного життя, впливати на формування державних структур та контролювати їх діяльність. Найчисленнішою групою учасників революційних подій виступили студенти. І це не дивно, адже сфера освіти є однією з найкорумпованіших. Усвідомлення цього факту молодими людьми та їх небажання здобувати освіту в таких умовах повинні знайти належну підтримку у відповідних державних органах, які формують і реалізують державну антикорупційну політику держави.

Стан дослідження. Проблеми корупції безвідносно до сфери її поширення досліджувалися такими вченими, як А. Гайдук, В. Гаращук, В. Гіжевський, В. Грохольський, О. Дульський, Д. Заброда, В. Зеленецький, О. Кальман, М. Камлик, М. Мельник, Є. Невмержицький, О. Негодченко, С. Рогульський, І. Сервецький, І. Туркевич, М. Хавронюк. Що стосується сфери освіти, то найчастіше повідомлення про корупцію можна прочитати на шпальтах газет і журналів. Наукові розробки цієї проблеми обмежені та здебільшого описують лише факти вчинення корупційних діянь у сфері освіти.

Саме тому **метою статті** є здійснення комплексного аналізу стану корупції у сфері освіти та формулювання першочергових напрямів зменшення її рівня у вказаній сфері суспільного життя.

Виклад основного матеріалу. Нині проблема корупції охопила всю систему освіти: від дошкільних до вищих навчальних закладів. Що стосується дошкільної освіти, то найчастіше неправомірну вигоду дають завідувачеві дитячого садка за позитивне вирішення питання про прийом дитини. Крім того, багато батьків доплачують вихователям і няням за підвищену увагу до їхніх дітей та турботу про них. Причини цього такі: низька заробітна плата працівників дитячих дошкільних закладів та бажання батьків максимально поліпшити умови перебування своїх дітей у дитячому садку. Дедалі частіше батькам доводиться платити й шкільним учителям, зазвичай це відбувається наприкінці навчальних семестрів, наприкінці року (для отримання срібної чи золотої медалі, для успішного складення екзаменів). Проте найнебезпечнішою, на наш погляд, є корупція у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), оскільки саме вища школа є соціальним інститутом, у якому здійснюється поєднання потреб розумового й духовного розвитку, де формуються принципи світоглядної орієнтації, моральні цінності, стереотипи поведінки. М. Флейчук зазначає, що, крім суто кримінальних аспектів, корупція у ВНЗ характеризується руйнівними соціально небезпечними наслідком: деформується правосвідомість громадян, модифікується та спотворюється поняття суспільної моралі, відбуваються деструктивні зміни у формуванні особистості молодих людей, знижується духовно-моральний потенціал суспільства [1, с. 542–543].

Необхідно підкреслити, що наявні факти свідчать, що інтенсивний розвиток корупції у сфері освіти відбувся лише в 60–70-х рр. та особливо у 80-х рр. ХХ ст. М. Кузьменко, досліджуючи історичні аспекти розвитку корупції у сфері освіти,

вказує, що командно-адміністративна система започаткувала й дала поштовх зловживанням і в народногосподарському комплексі, і в системі вищої школи. Однак науково-педагогічна інтелігенція вищої школи Радянської України 20–30-х рр. у хабарництві та корупції замішана не була, свідченням чого стало опрацювання вказаним вченим великої кількості документів партійних (ЦК Компартії України, обласних, міських, районних комітетів і первинних парторганізацій), державних (Раднаркому УСРР, Наркомосу республіки, ДПУ-НКВС, вищих навчальних закладів), що зберігаються в центральних та місцевих архівах України, а також матеріалів, опублікованих у відкритих виданнях (збірники документів, газети, журнали тощо). Дані свідчать, що «стара» дореволюційна професура, а також викладацькі кадри нової генерації ВНЗ Радянської України притягувалися до відповідальності як іноземні шпигуни, буржуазні націоналісти, контрреволюціонери тощо, проте немає жодного випадку звинувачення викладача вищої школи в хабарництві чи корупції. Науково-педагогічна інтелігенція ВНЗ Радянської України 20–30-х рр. не була «заражена» вірусом хабарництва. До негативних явищ серед науково-педагогічної інтелігенції тих часів можна віднести наклепи й доноси на своїх товаришів із кафедри чи відділу, проте не хабарництво чи корупцію, коріння яких слід шукати в 60–70-х рр., а особливо у 80-х рр. ХХ ст. У зв'язку із цим важливо наголосити на матеріальному становищі викладачів навчальних закладів. Як зазначає М. Кузьменко, упродовж 1920–1930-х рр. матеріальна скрута, голод, епідемія тифу й холод стали черговим випробуванням для інтелігенції, яку до того ж переслідували за політичні переконання [2, с. 377–378]. Владу хвилювала проблема модернізації структури вищої школи, соціально-політичні чистки професорсько-викладацького складу, а проблеми її фінансування залишались на другому плані. Це призводило до того, що у вищих навчальних закладах викладачі не проводили лекції, тому що їм бракувало одягу й фізичних сил, а зарплата втратила стимулювальну функцію. Іноді таке матеріальне зубожіння, економічна скрута спонукали педагогів до самогубства [2, с. 395–397], проте аж ніяк до корупційних діянь.

Наводяться дані про величину хабарів, які треба було платити вищому керівникові за займані посади в 60–70-ті рр. ХХ ст. Наприклад, посада ректора ВНЗ коштувала 200 тис. крб (водночас посада районного прокурора – 30 тис. крб) [3, с. 18]. Можна припустити, що якщо купувалася посада ректора, то згодом відбувалося компенсування понесених витрат особою, яка посіла бажану посаду.

Таким чином, корупція в цій сфері має таку й давню історію, проте вкоренилася в галузі освіти й стала небезпечним явищем, яке руйнує принципові засади навчання, деформує свідомість молодих людей і стає нормою їх життя.

Взагалі щодо розвитку й поширення корупції, то цікавими й нетиповими для більшості дослідників є погляди О. Назарука, відомого письменника, політичного та громадського діяча ХІХ ст. Ще 1921 р. в брошурі «Корупція в державнім життю» він писав: «Корупція й важке питання «як боротися проти неї» – це вічна проблема державного життя. <...> До сеї пори у нас, у галицькій вітці українського народу, не було корупції, і тільки тим держалися ми так довго проти всіх ворогів, і тільки ця чистота дає нам силу видержувати такий страшний тягар і не зломитися під ним. Тепер воріг починає кидати між нас платних корупціонерів і ширити

проказу корупції. Коли не відкинемо її – загибель наша певна. А коли випалимо її з-поміж себе, то безперечно діб'ємося до своєї мети й матимемо свою Державу, хоч би всі вороги сприсяглися проти нас. Бо історія не знає випадку тривкого покорення морально здорового народу з морально здоровими провідниками» [4, с. 14].

З наведеного постає, що корупція не була характерна для українського суспільства, це негативне явище поширилось на теренах українських земель у зв'язку з історичними подіями, а саме входженням частини українських земель до складу тієї чи іншої держави.

Проте нині рівень корупції у сфері освіти є високим, про що свідчать численні соціологічні опитування. Наприклад, основні результати загальнонаціонального опитування студентів, яке було проведене Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва з 23 березня по 3 квітня 2011 р. та в якому взяли участь 1008 студентів, є такими:

- переважна більшість студентів вважає, що для того, щоб, закінчивши ВНЗ, знайти хорошу роботу, слід насамперед мати знайомства, зв'язки (43%), а от на вирішальну роль освіти, високий рівень знань покладаються менше – 38%;

- корупція у ВНЗ надзвичайно поширена; зовсім не стикалися з явищами корупції у своєму ВНЗ лише 38% опитаних студентів;

- на поширеність корупційних практик не впливає форма власності навчального закладу. Так само не впливає на розповсюдженість відповідних практик те, чи навчається студент на бюджеті або на контракті. Найчастіше стикаються з корупцією студенти, які навчаються за юридичними спеціальностями;

- впливовим чинником є успішність студентів. Чим вона вища, тим залученість до корупційних практик менша. Серед тих, чий середній бал успішності за останню сесію дорівнював оцінці «задовільно», частки тих, хто не стикався й стикався з корупцією, однакові (34%). Серед тих, хто мав середній бал «добре», таких, що не стикалися з корупцією, вже більше, ніж тих, хто з нею стикався (39% проти 34%). А серед «відмінників» цей розрив ще відчутніший (43% проти 28%);

- щодо оцінки корупції, то серед студентів переважає точка зору, що це «один із можливих способів вирішення існуючих проблем» (35%), 31% вважають корупцію злочином, а на думку 21% опитаних, корупція – це норма сучасного життя. Оцінка корупції помітно відрізняється залежно від того, чи бере в цьому участь сам студент, чи залишається осторонь таких дій. Серед тих, хто не має власного досвіду участі в корупційних практиках, вважають корупцію злочином 42% опитаних, а нормою сучасного суспільного життя – 13%. Водночас серед тих, хто такий досвід має, вважають корупцію нормою 28%, а злочином – лише 21%;

- студенти в цілому досить поблажливо ставляться до корупційних практик. Вважають, що цьому слід протидіяти, лише 44% опитаних, причому готові це робити особисто лише 5%. Водночас 36% опитаних не вважають протидію потрібною: 24% впевнені, що це неможливо зробити, а 12% – що цього в принципі не слід робити, бо це природне явище [5].

Дослідження, проведене соціологічною службою Центру Разумкова в 2013 р., тобто через два роки після зазначеного вище, не показало суттєвих змін у напрямі зниження рівня корупції у сфері вищої освіти. Так, 31,5% опитаних вважають,

що у сфері вищої освіти все охоплено корупцією, 45,9% – що корупція досить поширена, 13,4% – що трапляються окремі випадки корупції, 2% – корупції практично немає, 7,1% – важко відповісти [6].

Отже, корупція у сфері вищої освіти стала нормою життя, ефективним та швидким способом розв'язання проблем у ВНЗ. І в більшості випадків студенти не бажають втручатися в процес протидії корупційним діям, а вважають це завданням правоохоронних органів.

Аналіз сучасного законодавства свідчить, що проблеми корупції у сфері освіти та можливі шляхи її подолання постають у центрі уваги органів державної влади.

Наприклад, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. від 25 червня 2013 р. [7] поряд із позитивними здобутками у сфері освіти вказується на те, що нинішній рівень освіти в Україні не дає змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави й підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти й науки в суспільстві. Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ ст. вимагає критичного осмислення досягнутого й зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, яка відповідала б нинішній історичній епосі. Серед зазначених проблем актуальними є такі: недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу, відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників, невисокий рівень заробітної плати таких працівників; наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання приміщень навчальних закладів.

У Національній антикорупційній стратегії на 2011–2015 рр. від 21 жовтня 2011 р., у якій освітню сферу поряд із правоохоронною, медичною, земельною, податковою, митною, сферами державних закупівель та державної служби віднесено до зон підвищеного корупційного ризику, передбачаються такі шляхи боротьби з корупцією: вдосконалення законодавчого забезпечення відповідних сфер суспільних відносин, підвищення рівня заробітної плати та соціального забезпечення працюючих, підвищення професійного рівня та проведення більш жорсткого професійного добору кадрів, зменшення кількості формальних процедур.

На нашу думку, основними заходами з протидії корупції в освітній сфері повинні стати такі:

1. Дійсна політична воля вищих посадових осіб держави, насамперед Президента України. Слушно зазначають фахівці, що корупція – це політична воля. Якщо влада корумпована від початку до кінця, вона робить вигляд, що в країні все нормально. Якщо чиновники переконуються, що є політична воля й санкції, що покарання неминуче настане, то перестануть займатися корупцією. А зараз корупція повсюди, тому що безкарна.

2. Свідоме бажання студентів та науково-педагогічних працівників не вдаватися до корупційних схем. За результатами соціологічного опитування досвід

особистісної протидії корупції мають лише 10% студентів. Більшість вважають, що це справа правоохоронних органів (58%); серед суб'єктів протидії називають також органи студентського самоврядування (33%), студентські профспілки (18%), молодіжні громадські організації (13%). Найдієвішими заходами протидії студенти вважають «телефон довіри» (35%); створення системи співпраці з правоохоронними органами (29%); доведення до відома студентів їхніх прав та механізмів, за допомогою яких вони можуть захищатися від корупції (27%) [5]. Якщо студент не зрозуміє, що основним його завданням є вчитися, щоб у майбутньому влаштуватися на хорошу роботу, а викладач – що основним його завданням є надавати якісні знання, незалежно від матеріального становища студента, його поглядів, доти питання про зменшення рівня корупції буде залишатися актуальним.

3. Формування антикорупційної правосвідомості громадян шляхом створення системи антикорупційної освіти в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах незалежно від форми власності. Нетерпиме ставлення до корупції повинне формуватися ще зі школи, коли свідомість дітей не спотворено. Для цього необхідно в школах у межах вивчення юридичних дисциплін роз'яснювати учням основні положення антикорупційного законодавства, їхні права в разі виникнення корупційних ситуацій.

4. Утворення незалежного антикорупційного органу, що є однією з ключових передумов для здійснення ефективної антикорупційної політики. В Україні вже неодноразово здійснювалися спроби створити такий орган. Було кілька законопроектів, пропонувались різні концепції. Проте найголовніше – це те, щоб така інституція була дійсно незалежною й повноважною. І в наших умовах головна проблема – як забезпечити цю незалежність, для чого знову ж таки необхідна готовність носіїв владних повноважень протидіяти корупції, боротися з нею без жодних винятків. Тобто насамперед готовність самої влади жити за антикорупційними правилами й нормами, починати боротьбу з корупцією із себе.

Масштаби поширення корупції в будь-якій сфері суспільного життя в світі й посилення уваги міжнародного співтовариства до цього негативного явища перетворили корупцію на глобальну проблему сучасності. Вітчизняними дослідниками проблем боротьби з корупцією зазначається, що вона являє собою складне, багатоаспектне негативне явище, яке перетворилося на глобальну проблему не лише для України, а й для світового співтовариства в цілому [9, с. 79]. Російський дослідник В. Андріанов говорить про так званий глобальний антикорупційний консенсус, який виникає й формується в результаті об'єднання зусиль різних суспільних і політичних сил [10, с. 6].

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що Україна в особі народу, у тому числі студентської молоді, продемонструвала своє прагнення включитися в так званий глобальний антикорупційний консенсус. Подолання корупції у сфері вищої освіти відкриє нові можливості молодим фахівцям пропонувати свій потенціал на європейському ринку праці, набиратися досвіду та впроваджувати кращі ідеї в життя для економічного розвитку України, для утвердження прав людини, для зміцнення чесності та інших моральних засад суспільства.

Література

1. Флейчук М.І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М.І. Флейчук. – Львів : Ахілл, 2008. – 660 с.
2. Кузьменко М.М. Науково-педагогічна інтелігенція в УСРР 20–30-х років: соціально-професійний статус та освітньо-культурний рівень / М.М. Кузьменко. – Донецьк : НОРД-ПРЕС, 2004. – 455 с.
3. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : [монографія] / Є.В. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.
4. Назарук О.Т. Корупція в державнім життю / О.Т. Назарук. – Львів ; Відень : Український Прапор, 1921. – 17 с.
5. Результати загальнонаціонального опитування студентів «Корупція у вищих навчальних закладах: як її здолати?» / Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва ; «Ukrainian Sociology Service» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua>.
6. Результати дослідження «Якою мірою поширена корупція в кожній із наведених сфер?» / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua>.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 // Офіційний Вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 1783.
8. Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 рр. : Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1001/2011 // Офіційний Вісник України. – 2011. – № 83. – Ст. 3020.
9. Мельник М.І. Корупція: проблеми визначення сутності і поняття М.І. Мельник // Вісник Академії правових наук України. – Х., 1997. – № 3(10). – С. 79.
10. Андрианов В.Д. Коррупция как глобальная проблема: история и современность / В.Д. Андрианов. – М. : Экономика, 2011. – 304 с.

Анотація

Скочиляс-Павлів О. В. Організаційно-правові заходи протидії корупції у сфері освіти. – Стаття.

У статті на основі аналізу нормативно-правових актів та результатів соціологічних опитувань досліджено стан корупції у сфері освіти. Сформульовано першочергові заходи, спрямовані на зменшення її рівня у вказаній сфері суспільного життя.

Ключові слова: корупція, сфера освіти, заходи протидії, антикорупційне законодавство.

Аннотация

Скочиляс-Павлив О. В. Организационно-правовые меры противодействия коррупции в сфере образования. – Статья.

В статье на основе анализа нормативно-правовых актов и результатов социологических опросов исследовано состояние коррупции в сфере образования. Сформулированы первоочередные меры, направленные на снижение ее уровня в указанной сфере общественной жизни.

Ключевые слова: коррупция, сфера образования, меры противодействия, антикоррупционное законодательство.

Summary

Skochulias-Pavliv O. V. Organizational and legal measures of counteraction to corruption in the education sector. – Article.

Based on analysis of normative-legal acts and the results of sociological polls, the condition of corruption in education sector was examined in the article. Priority measures directed on reducing of the level of corruption in this sphere of social life were formulated.

Key words: corruption, education sector, measures of counteraction, anticorruption legislation.